

Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

1. Поняття та система транспортних злочинів

З розвитком транспорту збільшується потужність транспортних засобів та швидкість їх руху, що має важливе значення для розвитку суспільства. Проте це викликає і негативні явища, оскільки більш тяжкими стають наслідки транспортних аварій, в яких гинуть люди, матеріальні цінності. Боротьба з транспортними злочинами в сучасних умовах набуває важливого значення, про що свідчить віднесення цих злочинів до самостійного розділу Особливої частини КК. Головною ознакою, за якою транспортні злочини об'єднані в одну групу, є *родовий, об'єкт*. Таким об'єктом є *відносини, що забезпечують безпеку руху та експлуатацію транспорту*.

Безпосередні об'єкти окремих транспортних злочинів лежать у площині родового об'єкту, хоч і мають свої особливості. Вони залежать, насамперед, від видів транспорту, якими можуть вчинятися ці злочини, а також від характеру об'єктивної сторони та кваліфікуючих обставин. Так, деякі злочини можуть бути вчинені із застосуванням насильства або погроз, у зв'язку з чим виникає питання про *факультативний об'єкт*. — життя і здоров'я особи.

Предметом цих злочинів є транспортні засоби, шляхи сполучення споруди на них, транспортні комунікації, вокзали, засоби зв'язку, сигналізації, автоматизації, що забезпечують безпеку руху транспортних засобів.

Об'єктивна сторона в цих злочинах виражається в дії або бездіяльності. Деякі злочини (наприклад, пошкодження шляхів сполучення транспортних засобів) можуть бути вчинені лише шляхом дії. У багатьох злочинах діяння виражається в порушенні певних правил. Це означає, що диспозиції таких статей є банкетними, тому для встановлення факту порушення цих правил, необхідно звертатися до відомчих нормативних актів, що регламентують поведінку працівника транспорту чи іншого учасника дорожнього руху. Важливо точно визначити, які статті, пункти, параграфи нормативних актів порушені та у чому це порушення виразилося,

Обов'язковою ознакою злочинів з матеріальним складом є *наслідки*.

Наслідками, у статтях цього розділу КК названі; загибель однієї чи кількох осіб, тяжкі, середньої тяжкості тілесні ушкодження, а також велика матеріальна шкода, інші тяжкі наслідки.

Відповідальність за транспортні злочини диференційована залежно від тяжкості наслідків, що наступили. Тому тяжкі тілесні ушкодження, загибель однієї чи кількох осіб, в деяких статтях вказуються як кваліфікуючі обставини.

До інших тяжких наслідків відносяться: заподіяння потерпілому тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також велика матеріальна шкода.

При встановленні матеріальної шкоди, яка заподіюється транспортними злочинами, необхідно враховувати вартість знищених або пошкоджених транспортних засобів, вантажів, шляхів сполучення, споруд на них тощо.

Своєрідними наслідками, вказаними в деяких статтях, є створення небезпеки для життя людей або настання інших тяжких наслідків. Така небезпека створюється внаслідок порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту, недоброякісного ремонту або пошкодження шляхів сполучення чи транспортних засобів. У технічній системі транспорту відбуваються певні зміни і створіть реальна можливість настання тяжких наслідків, тобто висок ступінь імовірності їхнього настання. Ці зміни в технічній системі транспорту порушують нормальне її функціонування, чим ³алі діюється шкода об'єкту злочину. Така небезпека (загроза) виступ і як ознака злочинного діяння, і як своєрідний наслідок, нерозривний з ним. Обов'язковим у таких ситуаціях є встановлення причинного зв'язку між діянням особи і змінами, що відбулися в технічній системі транспорту. Третьою обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів з тріальним складом є причинний зв'язок між діянням і наслідками, що наступили. За справами цієї категорії для його встановлення призначаються експертизи.

Суб'єктивна сторона транспортних злочинів характеризується залежно від складності її об'єктивної сторони., тому вчиняються як умисно, так і необережно.

Суб'єктом транспортних злочинів є особа, яка досягла 16-річного віку. Лише за пошкодження шляхів сполучення та транспортних засобів (ст. 277 КК), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278 КК), а також за незаконне заволодіння транспортним засобом (частини 2 і 3 ст. 289 КК) відповідальність настає з 14-річного віку.

Деякі транспортні злочини може вчиняти лише працівник транспорту, тобто спеціальний суб'єкт.

Таким чином, *під транспортними злочинами* слід розуміти передбачені кримінальним законом

суспільне небезпечні діяння, що посягають на безпеку руху та експлуатації всіх видів механічного транспорту, а також магістрального трубопровідного транспорту.

В розділі XI Особливої частини КК ці злочини розташовані в певній послідовності. При цьому враховується тяжкість злочину, а також вид транспорту, яким він вчиняється. На першому місці стоять злочини, які вчиняються на залізничному, водному чи повітряному транспорті (статті 276—285 КК), на другому — на автомобільному і міському електротранспорті (статті 286—290 КК). Завершують главу злочини, що виражаються в порушенні чинних на транспорті правил та в пошкодженні магістральних трубопроводів (статті 291 і 292 КК).

Розміщення транспортних злочинів у певній послідовності дає можливість більш правильно конструювати санкції цих статей, що підвищить ефективність кримінально-правових заходів боротьби з ними, поліпшить статистичний облік цих злочинів тощо.

Опосереднім об'єктом першої групи злочинів є відносини, що забезпечують безпеку руху та експлуатації залізничного, водного і ... ПРЯНОГО транспорту; другої групи — безпеку руху та експлуата-

ці автомобільного і міського електротранспорту; третьої групи — безпечне функціонування всіх видів механічного та магістрального трубопровідного транспорту.

Як уже зазначалося, відповідальність за більшість транспортних злочинів диференційована залежно від тяжкості наслідків, що були. Враховуються при цьому тяжкість тілесного ушкодження загибель однієї чи кількох осіб, а також розмір матеріальної шкоди. Крім того, у статтях цього розділу законодавець передбачає інші:

кваліфікуючі обставини, такі як:

вчинення злочину: за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 278, ч. 2 ст. 280, ч. 2 ст. 289, ч. 2 ст. 292 КК); організованою групою (ч. 3 ст. 278, ч. 3 ст. 280, ч. 3 ст. 289, ч. 3 ст. 292 КК); поєднане з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого або з погрозою застосування такого насильства (ч. 2 ст. 278, ч. 2 ст. 289 КК); поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого або з погрозою застосування такого насильства (ч. 3 ст. 278, ч. 3 ст. 280, ч. 3 ст. 289 КК); вчинення злочину повторно (ч. 2 ст. 280, ч. 2 ст. 289, ч. 2 ст. 292 КК).

Розглянемо ці обставини. Поняття групи, яка вчинила ці злочини за попередньою змовою або організованою групою, дається в ст. 28 КК.

Якщо така організована група озброєна вогнепальною чи холодною зброєю і має за мету напад на транспортні підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, то відповідальність настає за бандитизм (ст. 257 КК).

Під насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого слід розуміти нанесення ударів, побоїв, викручування рук, утримання, зв'язування або позбавлення волі іншим способом, заподіяння легкого тілесного ушкодження, яке не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності. Психічне насильство проявляється в погрозі застосування

зазначеного фізичного насильства.

Небезпечним для життя і здоров'я насильством визнається заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, яке спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження, а та

кож інші насильницькі дії, які не заподіяли вказаних наслідків, ^{якщо}

і ^{якщо} були небезпечними в момент застосування такого насильства. "

насильство, що викликало втрату свідомості, здавлювання шиї, ^{чи} дання з транспортного засобу, що рухається, застосування спеціальних засобів, зброї тощо. Психічне насильство проявляється в погрозі, застосування такого ж фізичного насильства.

Повторністю злочинів відповідно до ч. 1 ст. 32 КК визнається „чинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтю або частиною статті Особливої частини КК. Наприклад, повторним вважається заволодіння транспортним засобом якщо йому передувало таке ж заволодіння (ч. 2 ст. 289 КК).

§ 2. Злочини, що посягають на безпеку руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту

Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ст. 276). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 276 КК дається опис

об'єктивної сторони, основного складу цього злочину. Вона проявляється в порушенні працівником залізничного, водного або повітряного транспорту правил безпеки руху або експлуатації транспорту, а також у недоброякісному ремонті транспортних засобів, колій, засобів сигналізації та зв'язку, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків. До залізничного транспорту належить загальна мережа залізниць, метрополітен, а також під'їзні колії великих підприємств, що включені до загальної мережі залізниць. Водний транспорт — це морський і річковий транспорт за винятком різних маломірних суден (човни, байдарки тощо). Повітряний транспорт включає в себе різні літальні апарати (літаки, вертольоти, дирижаблі, планери тощо), незалежно від форм власності на них. Крім повітряних суден предметом злочину є аеропорти, аеродроми, посадкові смуги, наземне устаткування, інші засоби, що забезпечують безпеку польотів.

Діяння в цьому злочині складається з таких форм: 1) порушення правил безпеки руху; 2) порушення правил експлуатації; 3) недоб-
"якісний ремонт технічних засобів транспорту.

"порушення правил безпеки руху на залізничному транспорті мо-^{ан№} "роявлятися у перевищенні швидкості руху, неуважності при ви-д „ "зневрових робіт, у проїзді на сигнал світлофора, що забо-Пд ° Р!" тощо. На водному транспорті — це порушення правил алювання і швартування суден, відсутність постійного спостереження за станом водного шляху, неправильне розходження ., зустрічними суднами тощо. На повітряному транспорті — це порушення правил посадки літальних апаратів, недотримання встановле. них маршрутів та висоти польоту, перевищення швидкості при по-садці тощо.

Порушення правил експлуатації транспорту полягає у недотри. манні габаритів, порядку укладання вантажів та їхнього закріплен. ня, у недотриманні вимог щодо технічного стану засобів транспорту окремих його механізмів тощо.

Діяння з об'єктивної сторони може проявлятися також у недоброякісному ремонті транспортних засобів, шляхів сполучення, споруд на них, засобів сигналізації і зв'язку (наприклад, слюсар по ремонту вагонів не усуває несправність гальмового обладнання, внаслідок чого створюється небезпека для життя людей),

Суб'єктивна сторона цього злочину вимагає встановлення психічного ставлення особи до діяння і його наслідків. Що стосується діяння, то воно може бути вчинене з прямим умислом і через злочинну недбалість. Щодо наслідків вина може бути тільки необережною, у вигляді злочинної самовпевненості чи недбалості.

Суб'єктом злочину можуть бути тільки працівники залізничного, водного і повітряного транспорту.

Частина 2 ст.276 КК встановлює більш сувору відповідальність за ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли велику матеріальну шкоду, частина 3 — за ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей. Для цього досить настання смерті хоча б однієї людини.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 276 — виправні роботи на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 276 — позбавлення волі на строк від двох до семи років;

за ч. 3 ст. 276 — позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років.

Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів

(ст. 277). Стаття складається з трьох частин. У першій частині Д³¹ ється опис ознак об'єктивної сторони складу злочину. Вона вклї чає в себе руйнування або пошкодження шляхів сполучення, спору на них, рухомого складу або суден, засобів зв'язку чи сигналізаяь а також інші дії, спрямовані на приведення зазначених предметів •/ непридатний для експлуатації стан, якщо це спричинило чи м⁰¹ячинити аварію поїзда, судна або порушило нормальну роботу "°Р „,„,порту, або створило небезпеку для життя людей чи настання ^ших тяжких наслідків. ^{Іа} Предметом злочину охоплюються всі засоби транспорту, устрої

механізми, що забезпечують безпеку руху або експлуатації заліз-ячного, водного та повітряного транспорту. Це такі устрої й меха-•,щи ідо забезпечують нормальне функціонування технічних сис-рц транспорту і тим самим — нормальні відносини у сфері безпеки пуху або експлуатації транспорту.

Руйнування шляхів сполучення і транспортних засобів — це поотиправний вплив на ці предмети шляхом порушення їхньої цілісності та структури, внаслідок чого вони стають непридатними для експлуатації відповідно до свого цільового призначення.

Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів — це протиправний вплив на ці предмети, коли з ладу виводяться окремі їхні частини та механізми, внаслідок чого вони стають непридатними для експлуатації відповідно до свого цільового призначення.

Інші дії, спрямовані на приведення зазначених предметів у непридатний для експлуатації стан — це такий протиправний вплив на них, у результаті якого технічно справні механізми та елементи транспорту тимчасово (в цій ситуації) приводяться до непридатного для експлуатації стану. Наприклад, покладення на рейки залізничної колії шпали, колоди, переміщення сигнального вогню на фарватері водного шляху, відключення окремих приборів і механізмів,

Наслідки пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів можуть бути різними. Аварія, про яку говориться в ч. 1 ст. 277

КК, є

сход рухомого складу з рейок, пошкодження транспортних засобів, їхнє зіткнення, посадка судна на мілину тощо. Порушення нормальної роботи транспорту може виражатися в зриві графіка ру-

ху транспортних засобів, у затримці доставки вантажів і пасажирів тощо.

У частині 2 ст. 277 КК встановлена відповідальність за ті самі дії, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи

кі тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди,

а в ч. 4

/ " V

• ° — якщо вони спричинили загибель людей. Характеристика

"оставин дана в першому параграфі цього розділу. , УО є активна сторона злочину носить складний характер. Ана-УДової практики показує, що руйнування, пошкодження, приведення предмета у непридатний стан іншим способом може вчинитись як з прямим, так і з непрямым умислом. Що стосується нагальних дій, то психічне ставлення до них може виражатися як в умислі

так і в необережності. Отже, цей злочин може вчинюватися в п'яти формах: • - . і - . ,

гЗм-ках однієї форми вини — умислу, так і в рамках складної форми

ни — умисел стосовно дій і необережність щодо наслідків.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 14-річного віку.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 277 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або позбавлення волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 277 — позбавлення волі на строк від трьох до восьми років; за ч. 3 ст. 277 — позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 278 КК встановлена відповідальність за угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна.

Предметом злочину є пасажирський чи вантажний потяг, локомотив, дрезина тощо. Повітряним судном вважається літальний апарат, що підтримується в атмосфері за рахунок його взаємодії з повітрям (літаки, вертольоти, дирижаблі та ін.). До морських і річкових суден відносяться пасажирські, вантажні, рибальські, допоміжні (буксири), рятувальні та ін. Для кваліфікації не має значення відомча приналежність вказаних транспортних засобів.

Об'єктивна сторона цього злочину полягає в угоні або захопленні зазначених транспортних засобів. Під *угоном* слід розуміти протиправне заволодіння транспортним засобом для здійснення поїздки на ньому або самовільне використання транспортного засобу. Угон може здійснюватися як з місця стоянки транспортного засобу, так і під час руху. Інколи угон можуть здійснювати машиністи, льотчики, капітани, члени екіпажу, які управляють транспортним засобом. *Захоплення* — це протиправне заволодіння транспортним засобом будь-якою особою із застосуванням насильства чи погроз М здійснення поїздки на ньому, зміни напрямку руху тощо. Закін ним цей злочин визнається з урахуванням виду транспорту. ^{1а} ' _ угон повітряного судна буде закінченим після заволодіння ним' пуску двигунів і початку руху. Якщо угон здійснюють члени екіпа під час польоту, то закінченим злочин буде з моменту відхилення від маршруту, або відмови виконувати вказівки осіб, що керують ним. Аналогічно слід вирішувати це питання на залізничному і водному транспорті. ⁸ суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умис-

Винна особа усвідомлює фактичні ознаки вчиненого діяння, розуміє їхній суспільно небезпечний і протиправний характер та бажає вчинити такі дії.

Суб'єктом цього злочину є особа, яка досягла 14-річного віку.

Частина 2 ст. 278 КК встановлює відповідальність за ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого; а частина 3 — Дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Якщо угон чи захоплення транспортного засобу поєднаний із вчиненням інших більш тяжких злочинів, то вчинене кваліфікується за сукупністю злочинів.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 278 — позбавлення волі на строк від трьох до шести років; за ч. 2 ст. 278 — позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років; за ч. 3 ст. 278 — позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (ст. 279). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 279 КК дається опис ознак *об'єктивної сторони* складу злочину. Це блокування транспортних ко-^мунікацій шляхом влаштування перешкод, відключення енергопос-^тачання чи іншим способом, яке порушило нормальну роботу ^транспорту або створювало небезпеку для життя людей, або настання інших тяжких наслідків.

Предметом злочину є шляхи сполучення, споруди на них, Транспортні засоби, засоби зв'язку і сигналізації, інші механізми та елементи залізничного, повітряного, водного, автомобільного, _^тго електротранспорту чи магістрального трубопровідного

нспорту, а також вокзали, порти, станції та інше.

Блокування може здійснюватися шляхом розміщення на вули-^нів ' ^^{Р014} залізничних коліях, злітній смузі колод, шпал, каме-Поп ^^^^тинних конструкцій, транспортних засобів, сільськогос-^тру Р^^тчих, будівельних, інших механізмів, що не дають можливості ^тся транспортним засобам. Технічна система транспорту може бути паралізована шляхом припинення подачі пально-мастильн матеріалів, води, газу, відключення електроенергії, засобів зв'язк сигналізації чи автоматики, що забезпечують керування транспо том, а також шляхом перекриття доріг, вулиць за допомогою гуп-г людей, череди тварин тощо.

Наслідками блокування за ч. 1 ст. 279 КК є: порушення ноп. мальної роботи транспорту, а також створення небезпеки для житт^тр людей або настання інших тяжких наслідків.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у формі прямого умислу стосовно дій. Що стосується наслідків, то вина може виражатися як в умислі, так і в необережності.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку. Злочин можуть вчиняти і працівники транспорту, які обслуговують транспортні комунікації.

Частина 2 ст. 279 КК встановлює відповідальність за захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи або організації.

Предметом цього злочину є зазначені в статті об'єкти та інші транспортні підприємства, наприклад, будівлі, в яких можуть знаходитися засоби зв'язку, сигналізації, автоматизовані системи управління транспортом, диспетчерська та інше.

З об'єктивної сторони захоплення — це заволодіння будинком чи його частиною із застосуванням насильства або погроз до працівників транспорту, інших осіб і встановлення контролю над ним. Заподіяння при захопленні легких тілесних ушкоджень охоплюється складом цього злочину. При застосуванні психічного насильства винні можуть загрожувати вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень різної тяжкості. Закінченим цей злочин визнається з моменту встановлення контролю над вокзалом, станцією, портом або над якоюсь частиною будинку, що має важливе значення для нормального функціонування технічної системи транспорту.

У частині 3 ст. 279 КК передбачена відповідальність за дії. ^тредбачені частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вони спричинили за

гибель людей або інші тяжкі наслідки-

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 279 — штраф до п'ятдесят

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні ^{Р060} на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або меження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 279 — позбавле волі на строк від двох до п'яти років; за ч. 3 ст. 279 — позбавле волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Примушування працівника транспорту до невиконання його службових обов'язків (ст. 280).

Стаття складається з трьох ястин. У частині 1 ст. 280 КК дається опис ознак *об'єктивної сторони складу* злочину. Це примушування працівника залізничного, повітряного, водного, автомобільного, міського електричного чи магістрального трубопровідного транспорту до невиконання своїх службових обов'язків шляхом погрози вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням майна цього працівника чи близьких йому осіб.

Примушування — це вимога, пред'явлена до працівника транспорту ^{не} виконувати покладені на нього обов'язки, що супроводжується погрозами. Потерпілим у цьому злочині може бути будь-який працівник транспорту. Це, наприклад, особи, які управляють транспортними засобами, або забезпечують безпеку руху або експлуатації, які здійснюють ремонт, обслуговування, підготовку до випуску в рейс чи на лінію транспортних засобів. Ними можуть бути і керівники транспортних підприємств, структурних підрозділів, начальники служб. Близькими зазначеним працівникам особами є: батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, бабуся, онуки. Погроза може бути виражена словами, по телефону, у листі, шляхом демонстрації зброї чи іншим способом. Вона може бути доведена до відома потерпілого особисто або через третіх осіб.

Злочин вважається закінченим з моменту пред'явлення вимоги, пов'язаної з погрозою до працівника транспорту чи близьких йому осіб.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Винна особа усвідомлює, що примушує працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків, розуміє протиправність вчиненого і бажає вчинити такі дії.

Суб'єктом цього злочину є особа, яка досягла 16-річного віку. Якщо примушування вчиняє службова особа щодо своїх підлеглих, ^{то} за наявності відповідних ознак відповідальність настає за сукуп-^{ністю} і за злочин у сфері службової діяльності.

В частині 2 ст. 280 КК встановлена відповідальність за ті самі ^{дії} вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб; у частині 3 — вчинені організованою групою або поєднані з насильством, безпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або такі, що спри-ВІли загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

"скарання за злочин: за ч. 1 ст. 280 — штраф до п'ятдесяти ^{тис.} одатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або пк меження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 280 — обмежена волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на тон сами" строк; за ч. 3 ст. 280 — позбавлення волі на строк від п'яти до дрд надцяти років.

Порушення правил повітряних польотів (ст. 281). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 281 КК дається опиg *об'єктивної сторони*, складу злочину, що виражається в порушенні правил безпеки польотів повітряних суден особами, які не є працівниками повітряного транспорту, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків. Як видно з тексту закону *об'єктивна сторона* злочину характеризується трьома ознаками: 1) діяння; 2) наслідки; 3) причинний зв'язок між діянням і наслідками.

Діяння — це дія чи бездіяльність, яка виражається в порушенні правил при зльоті і посадці літального апарату, у недотриманні висоти польоту, коридору, у перевищенні швидкості.

Наслідком злочину виступає реальна загроза життю людей або настання інших тяжких наслідків.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони також є причинний зв'язок між порушенням і створенням небезпеки настання вказаних наслідків.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується психічним ставленням винного до факту порушення правил безпеки польотів і його наслідків. Порушення правил може бути умисним або необережним (прямий умисел або злочинна недбалість). Вина щодо тяжких наслідків може бути тільки необережною (злочинна самовпевненість або недбалість).

Суб'єктом цього злочину є особа, яка не є працівником повітряного транспорту. За цією ознакою варто проводити відмежування цього злочину від передбаченого ст. 276 КК, де суб'єктом виступає працівник повітряного транспорту.

У частині 2 ст. 281 КК встановлена більш сувора відповідальність за ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості тілесні ушкодження **або** завдали великої матеріальної шкоди; у ч. 3 — якщо вони спричинили загибель людей.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 281 — штраф до ста неопода¹ коуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шест місяців, або обмеження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 281

вбавлення волі на строк від двох до п'яти років; за ч. 3 ст. 281 — вбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років,

Порушення правил використання повітряного простору

/ 282). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 282 КК дається опис об'єктивної сторони складу злочину, яка виражається порушенні правил пуску ракет, проведенні всіх видів стрільби, вибухових робіт або вчиненні інших дій у повітряному просторі, якщо це створило загрозу безпеці повітряних польотів.

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками- а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння виражається в порушенні правил пуску ракет. Розрізняють сигнальні, навчальні і бойові ракети, або такі, що мають наукове чи господарське призначення. Проведення усіх видів стрільби може проводитися як на землі, так і в повітрі, на полігонах, у тирах з різних видів вогнепальної зброї, а вибухових робіт — при будівництві тунелів, доріг, виконанні гірничих робіт тощо.

У повітряному просторі також можуть здійснюватися різні роботи, наприклад, при будівництві, монтажі, ремонті чи обслуговуванні різних веж, вишок, труб та інших об'єктів. Для виконання цих робіт можуть використовуватися вертольоти, крани, лебідки й інше устаткування. Виконання вказаних видів робіт має здійснюватися з дотриманням відповідних правил, узгоджуватися з усіма власниками літальних апаратів, а також іншими органами, що здійснюють управління польотами повітряних суден.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною щодо факту порушення і його наслідків. Порушення може бути вчиненом як умисно, так і через необережність (прямий умисел чи злочинна недбалість). Що стосується наслідків порушення, то вина щодо них може бути тільки необережною (злочинна самовпевненість або недбалість).

Суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 282 КК передбачена відповідальність за ті самі Діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи

чужжі тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди;

У ч Ч <-л і. о — якщо вони спричинили загибель людей.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 282 — штраф до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк Ябох років, або обмеження волі на строк до п'яти років; за ч. 2

Розділ XII

ст. 282 — позбавлення волі на строк від двох до п'яти років; за ч. 3 ст. 282 — позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда

(ст. 283). Стаття складається з двох частин. У частині 1 ст. 283 КК дається опис об'єктивної сторони складу злочину, яка полягає у самовільному без нагальної потреби зупиненні поїзда стоп-краном чи шляхом роз'єднання повітряної гальмової магістралі або іншим способом, якщо це створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого.

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками:

Діяння найчастіше проявляється в самовільній зупинці поїзда без потреби, тобто екстремальної ситуації. Така ситуація може виникнути, наприклад, при пожежі чи під час стихійного лиха, при виникненні загрози для життя і здоров'я людей або при несправностях рухомого складу, що загрожують безпеці руху залізничного транспорту.

Зупинка поїзда може здійснюватися стоп-краном або шляхом роз'єднання повітряної гальмової магістралі чи іншим способом, наприклад, подача сигналів зупинки, переключення зеленого сигналу, що дозволяє рух, на червоний — що його забороняє, включення автоблокування, а також за Допомогою ручного гальма.

Суб'єктивна сторона злочину виражається в прямому умислі. Винний розуміє, що він самовільно без потреби, протиправне зупиняє поїзд і бажає цього. Вина щодо наслідків може бути тільки необережною.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку^

У частині 2 ст. 283 КК встановлена більш сувора відповідальність за ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 283 — штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 283 — позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років.

Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха

(ст. 284). *З об'єктивної сторони* цей злочин проявляється в ненаданні допомоги капітаном судна в разі зіткнення з іншим судном екіпажу та пасажиром останнього, а також зустрінутим у морі чи на іншому водному шляху особам, які зазнали лиха, якщо він мав можливість надати таку допомогу без серйозної небезпеки для свого судна, його екіпажу і пасажирів.

Обов'язок капітана надавати допомогу виникає при зіткненні суден, а також коли на шляху судна зустрічаються особи, які зазнали лиха. Крім того, капітан і його екіпаж повинні мати реальну можливість надати таку допомогу без серйозної небезпеки для судна, пасажирів і його екіпажу.

Суб'єктивна сторона злочину виражається в прямому умислі до факту ненадання допомоги. Винний усвідомлює, що судно чи люди зазнали лиха та потребують допомоги і що він повинен і має можливість надати їм допомогу, але не робить цього.

Суб'єктом цього злочину є тільки капітан судна.

Покарання за злочин: за ст. 284 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до двох років.

Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден (ст. 285). *З об'єктивної сторони* злочин проявляється в неповідомленні капітаном судна іншому судну, що зіткнулося з ним на морі, назви і порту приписки свого судна, а також місця свого відправлення та призначення, незважаючи на наявність можливості подати ці відомості. Капітан може повідомити ці відомості в будь-якій формі (усно, письмово, по радіо, телеграфу тощо). Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є місце зіткнення суден — на морських шляхах.

Суб'єктивна сторона цього злочину виражається тільки в прямому умислі.

Суб'єктом злочину є капітан судна.

Покарання за злочин: за ст. 285 — штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців.

§ 3. Злочини, що посягають на безпеку руху або експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 286 КК описується об'єктивна сторона складу злочину. Це порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження.

У примітці до цієї статті перераховані транспортні засоби, на яких може бути вчинений цей злочин. До них відносяться всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби.

Серед автомобілів є вантажні і легкові, машини спеціального призначення — санітарні, пожежні, спортивні, автокрани, навантажувачі, вишки, поливальні, а також автобуси. *Трактори*. — це самохідні колісні машини та на гусеничному ходу, призначені для перевезення вантажів, а також виконання різноманітних робіт — сільськогосподарських, будівельних, лісових тощо. *Інші самохідні машини* призначені для будівельних, дорожніх, сільськогосподарських та інших робіт — грейдери, комбайни, бульдозери, крани, екскаватори та ін. *Трамваї і тролейбуси* (пасажирські, вантажні, колісукладальні, ремонтні, спеціального обслуговування) відносяться до міського електротранспорту, рух якого здійснюється відповідно до Правил дорожнього руху. *Мотоцикли і моторолери* (дорожні, спортивні, спеціального призначення) можуть бути з боковим причепом та без нього. Вони повинні мати двигун з робочим обсягом 50 куб. см і більше. Сюди також слід відносити мотоколяски та інші транспортні засоби, дозволена максимальна маса яких не перевищує 400 кг. *До інших механічних транспортних*

засобів відносяться такі, що приводяться в рух за допомогою двигуна. Це різного роду всюдиходи, аеросани, амфібії та ін., крім мопедів, тобто двоколісних транспортних засобів, які мають двигун з робочим обсягом до 50 куб. см.

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння (дія чи бездіяльність) полягає у порушенні правил безпеки руху або експлуатації транспорту.

Порушення правил безпеки руху може заключатися в перевищенні швидкості, порушенні правил обгону, об'їзду перешкод, проїзду перехресть, користування світловими приборами, буксирування, а також їзди з причепом тощо. Порушення правил експлуатації може полягати в недотриманні водієм технічних умов експлуатації, порушенні порядку перевезення пасажирів, неправильному завантаженні, укладанні та закріпленні вантажів. За ст. 286 КК кваліфікуються лише такі порушення правил експлуатації, що пов'язані з безпекою руху транспортних засобів. Тому не можуть кваліфікуватися за цією статтею порушення таких правил експлуатації, що не пов'язані з безпекою руху. Це, наприклад, порушення термінів технічного обслуговування транспорту або недотримання вимог при застосуванні видів пально-мастильних та інших матеріалів тощо. Порушення вимог законодавства про охорону праці, а також порушення правил безпеки при виконанні вантажно-розвантажувальних, сільськогосподарських, будівельних та інших робіт, не підпадає під ознаки ст. 286 КК.

Потрібно розрізняти транспортні засоби, що призначені тільки для перевезення вантажів і пасажирів від інших самохідних машин (тракторів, комбайнів, бульдозерів, грейдерів та ін.). Перші завжди рухаються згідно з Правилами дорожнього руху. Інші самохідні машини можуть використовуватися для перевезення вантажів, а також для виконання різних робіт (сільськогосподарських, дорожніх, будівельних та ін.). Якщо такі машини перебувають в транспортному стані, їхній рух здійснюється відповідно до Правил дорожнього руху. Виконання такими машинами інших робіт в процесі руху регламентується іншими правилами та інструкціями, порушення яких за певних умов може кваліфікуватися за іншими статтями КК.

Відповідальність за ст. 286 КК диференційована і залежить від тяжкості наслідків, які настали. В частині 1 йдеться щодо відповідальності за середньої тяжкості тілесні ушкодження, в ч. 2 — щодо відповідальності за тяжкі тілесні ушкодження або смерть потерпілого, в ч. 3 — щодо відповідальності за загибель кількох осіб.

Причинний зв'язок між діянням і наслідками, що настали, є обов'язковою ознакою *об'єктивної сторони* розглянутого злочину.

Суб'єктивна сторона цього злочину, визначається складністю об'єктивної сторони. В зв'язку з цим психічне ставлення особи слід визначати як до факту порушення правил, так і до наслідків цього порушення. Порушення правил може бути вчинено з прямим умислом або через злочинну недбалість. Порушення можуть бути вчинені тільки через необережність (злочинну самовпевненість або злочинну недбалість).

Суб'єктом злочину є особа, яка керує транспортним засобом і досягла 16-річного віку. Під час навчальних поїздок в автомобілях з подвійним управлінням суб'єктом злочину може бути визнаний інструктор, який навчає курсанта.

Покарання за злочин', за ч. 1 ст. 286 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого; за ч. 2 ст. 286 — позбавлення волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого; за ч. 3 ст. 287 — позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років.

Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення правил їх експлуатації

(ст. 287). В диспозиції статті описані ознаки об'єктивної сторони складу злочину: випуск в експлуатацію завідомо технічно несправних транспортних засобів, допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває в стані сп'яніння або не має права на керування транспортним засобом, чи інше грубе порушення правил експлуатації транспорту, що убезпечують дорожній рух, вчинене особою, відповідальною за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів, якщо це спричинило

потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або його смерть.

В КК законодавець назвав види транспортних засобів, на яких може вчинюватись цей злочин (примітка до ст. 286 КК).

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння (дія або бездіяльність) характеризується випуском в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів, тобто в дозволі на виїзд у рейс чи поїздки транспортного засобу з несправностями гальмової системи, рульового управління, зовнішніх світлових приборів, склоочисників, коліс тощо.

Допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває в стані сп'яніння, що може бути викликано вживанням останньою алкогольних напоїв, наркотичних засобів, інших токсичних речовин, що одурманюють тощо. *Керування* — це безпосереднє виконання особою функцій водія під час руху, тобто якщо особа, сівши за кермо, приводить транспортний засіб у рух.

Для кваліфікації злочину не має значення місце керування транспортним засобом — це може бути шлях, вулиця, місце стоянки автомобіля, двір, територія підприємства тощо.

Допуск до керування транспортним засобом особи без прав на керування має місце у разі, якщо у особи взагалі відсутнє посвідчення водія або вона позбавлена прав водія, або не має відповідного дозволу (категорії) для керування певним видом транспорту.

Інше грубе порушення правил експлуатації транспорту може виражатися в порушенні режиму роботи водіїв, у невиконанні інших вимог, які забезпечують безпеку експлуатації транспорту, у випуску в рейс із важкими умовами руху водіїв, кваліфікація яких не відповідає підвищеним вимогам, у невиконанні вимог регулярного медичного огляду водіїв.

Наслідками злочину є середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження, загибель однієї і більше осіб. Встановлення причинного зв'язку в цьому злочині має певну складність, тому що він носить опосередкований характер. Шкідливі наслідки спричиняються не безпосередньо винним, а діянням іншої особи — водієм транспортного засобу.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується складною формою вини. Завідомість, яка вказана в диспозиції статті стосовно діяння, означає, що особі відомо про безумовну, явну технічну несправність транспортного засобу, про інші грубі порушення правил експлуатації, що забезпечують безпеку руху. Усвідомлюючи суспільну небезпеку і протиправність своєї поведінки і вчиняючи цей злочин, винний бажає скоїти діяння, вказане у статті.

Психічне ставлення особи до суспільне небезпечних наслідків виражається в необережності (злочинна самовпевненість або недбалість).

Суб'єктом злочину є посадові особи підприємств і організацій, які відповідають за технічний стан і експлуатацію транспортних засобів (головний інженер, інженер з безпеки руху транспорту, начальник колони, механік гаражу або маршруту), водії, за якими закріплений транспортний засіб, що належить різним організаціям чи фізичним особам, а також власники транспортних засобів.

Покарання за злочин: за ст. 287 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з відповідальністю за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів, на строк до трьох років або без такого.

Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються убезпечення дорожнього руху (ст. 288). В диспозиції статті ознаки об'єктивної сторони складу злочину викладені, як порушення правил, норм і стандартів, що стосуються убезпечення дорожнього руху, вчинене особою, відповідальною за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання шляхів, вулиць, залізничних переїздів, інших шляхових споруд, або особою, яка виконує такі роботи, якщо це порушення спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або смерть.

З об'єктивної сторони злочин характеризується трьома ознаками: а) діянням (дією або бездіяльністю); б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння виражається в порушенні правил, норм і стандартів при будівництві, реконструкції, ремонті або утримуванні шляхів. Наслідками цього злочину можуть бути середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження, смерть потерпілого.

Причинний зв'язок у цьому злочині носить, як правило, опосередкований характер.

Суб'єктивна сторона цього злочину визначається складністю його об'єктивної сторони. Вина

щодо порушення правил, норм і стандартів може бути як умисною (прямий умисел), так і необережною (злочинна недбалість). Психічне ставлення винного до суспільне небезпечних наслідків може виражатися тільки в необережності (злочинній самовпевненості або злочинній недбалості).

Суб'єкт злочину — особа, яка досягла 16-річного віку, відповідальна за будівництво, реконструкцію, ремонт, експлуатацію автомобільних шляхів, вулиць, залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів та інших споруд, а також особа, яка виконує зазначені роботи.

Покарання за злочин: за ст. 288 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до п'яти років.

Незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289). Стаття складається з чотирьох частин і примітки. У частині 1 ст. 289 КК дається характеристика об'єктивних ознак складу злочину, як незаконного заволодіння транспортним засобом з будь-якою метою. Перелік транспортних засобів, які є предметом злочину, дається в примітці до ст. 286 КК.

Відповідно до примітки ст. 289 КК *під незаконним заволодінням транспортним засобом* слід розуміти вчинене умисно з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача, всупереч їх волі.

Заволодіння може здійснюватися таємно або відкрито, шляхом обману або зловживання довірою. Воно може мати місце під час руху транспортного засобу, коли винний установлює контроль, примушує водія виконувати його розпорядження і рухатися в зазначеному напрямку. Заволодіння носить протиправний характер. Це означає, що винний не має права на використання транспортного засобу для поїздки на ньому. Протиправність відсутня у випадках, коли поїздка на транспортному засобі відбувається в стані крайньої необхідності, наприклад, для доставки важко хворого до лікарні, або для усунення небезпеки, яка виникла внаслідок пожежі, повені тощо.

Закінченим злочин визнається з моменту запуску двигуна та початку руху або після початку буксирування без запуску двигуна. Проникнення в гараж чи у транспортний засіб, спроба запустити двигун мають розглядатися як замах на заволодіння транспортним засобом.

Суб'єктивна сторона злочину виражається тільки в прямому умислі. Заволодіння може відбуватися з будь-якою метою: для привласнення транспортного засобу, для доставки вантажу, для того, щоб доїхати до певного місця, або навіть покататися, тощо.

Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 289, є особа, яка досягла 16-річного віку, а злочинів, передбачених частинами 2 та 3 ст. 289, — 14-річного віку. Судова практика не визнає суб'єктом цього злочину членів сім'ї власника транспортного засобу, водіїв, за якими такий засіб закріплений.

У частині 2 ст. 289 КК передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або повторно, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя або здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинені з проникненням до приміщення чи інше сховище, або якщо вони завдали значної матеріальної шкоди потерпілому.

Відповідно до абз. 2 примітки ст. 289 КК під повторністю слід розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила незаконне заволодіння транспортним засобом або злочин, передбачений статтями 185—187, 189—191, 262 КК.

Заволодіння транспортним засобом із проникненням до приміщення або іншого сховища означає вторгнення до приміщення або іншого сховища з метою заволодіння транспортним засобом. Воно може здійснюватися таємно, відкрито, з подоланням перешкод чи опору потерпілого, шляхом обману тощо.

Приміщення — це різного роду будівлі, споруди, які призначені для розміщення транспортних засобів або іншого майна. *Інше сховище* — це призначене для постійного або тимчасового збереження (стоянки) транспортних засобів ділянки території, які обладнані огорожею, навісом, іншими технічними засобами чи забезпечені охороною.

Частина 3 ст. 289 КК встановлює більш сувору відповідальність за заволодіння транспортним засобом, що поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинене організованою групою, або щодо транспортного засобу, вартість якого у двісті п'ятдесят разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Частина 4 цієї статті передбачає спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вперше вчинила дії, передбачені цією статтею (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням будь-якого насильства до потерпілого чи погрозою застосування такого насильства). При цьому особа має добровільно заявити про це правоохоронним

органам, повернути транспортний засіб власнику та повністю відшкодувати завдані збитки. Таке звільнення є прерогативою суду.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 289 — штраф від однієї тисячі до однієї тисячі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років; за ч. 2 ст. 289 — позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років; за ч. 3 ст. 289 — позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290). У диспозиції статті *об'єктивна сторона* описана як знищення, підробка або заміна ідентифікаційного номера, номерів двигуна, шасі або кузова, або заміна без дозволу відповідних органів номерної панелі з ідентифікаційним номером транспортного засобу.

Безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують порядок реєстрації транспортних засобів, вірогідність номерів їхніх основних частин та агрегатів. *Предметом* є двигун, кузов, шасі чи номерна панель, на яких заводським способом зроблені позначення номерів. При реєстрації транспортних засобів у технічний паспорт заносяться ці номери, за якими такий засіб може бути ідентифіковано. При знищенні номерів забиваються всі цифри чи літери з агрегату, а при підробці змінюється одна чи кілька цифр чи літер.

Суб'єктивна сторона злочину виражається в прямому умислі. *Суб'єктом* злочину є особа, яка досягла 16-річного віку. *Покарання за злочин:* за ст. 290 — штраф у розмірі від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років.

§ 4. Інші злочини, що посягають на безпечну роботу транспорту

Порушення чинних на транспорті правил (ст. 291). *Об'єктивна сторона* цього злочину виражається в порушенні чинних на транспорті правил, що забезпечують рух, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Злочин може мати місце на всіх видах механічного транспорту. *Об'єктивна сторона* цього злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням, б) наслідками, в) причинним зв'язком між ними.

Порушення чинних на транспорті правил визначається умовами роботи цього виду транспорту. Воно може вчинюватися при використанні гужового транспорту, прогоні худоби через залізничні *коли*, проїзді сільськогосподарських та інших машин через залізничні колії у невстановлених місцях, переході вулиці, дороги у невстановленому місці або на заборонений сигнал світлофора тощо.

Для кримінальної відповідальності досить загибелі хоча б однієї людини. До інших тяжких наслідків слід відносити заподіяння потерпілому тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, великої матеріальної шкоди. Для встановлення причинного зв'язку нерідко суд призначає експертизу.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується психічним ставленням особи до вчиненого ним діяння і його наслідків. Порушення може бути як умисним (прямий умисел), так і необережним (злочинна недбалість). Що стосується наслідків, то вина може бути тільки необережною.

Суб'єктом злочину можуть бути пасажери, пішоходи, велосипедисти, погоничі і пастухи худоби, особи, які керують гужовим транспортом та досягли 16-річного віку.

Покарання за злочин: за ст. 291 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до п'яти років.

Пошкодження об'єктів магістральних нафто-, газо- та нафтопродуктопроводів (ст. 292). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 ст. 292 КК дається опис *об'єктивної сторони* складу злочину. Це пошкодження або руйнування магістральних нафто-, газо- та нафтопродуктопроводів, відводів від них, а також технологічно пов'язаних з ними об'єктів, споруд, засобів автоматики, зв'язку, сигналізації, якщо це призвело до порушення нормальної роботи зазначених трубопроводів або спричинило небезпеку для життя людей.

Предметом злочину є магістральні трубопроводи, відводи від них, інші об'єкти, технологічно пов'язані з трубопроводами, що забезпечують їх нормальне функціонування, а також споруди, засоби автоматики, зв'язку, сигналізації тощо.

Не є предметом цього злочину трубопроводи, що не відносяться до магістральних, а також водопроводи, аміакопроводи, каналізаційні і меліоративні мережі та ін.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається в діях, наслідках і причинному зв'язку між ними. Дії особи виражаються в пошкодженні або руйнуванні зазначених у статті предметів.

Пошкодження — це протиправний вплив на предмет, що виводить з ладу окремі ділянки трубопроводу, споруди на них, засоби зв'язку, сигналізації, що забезпечують нормальне функціонування магістрального трубопроводу, внаслідок чого вони стають непридатними для експлуатації відповідно до свого цільового призначення.

Руйнування — це протиправний вплив на об'єкт магістрального трубопроводу шляхом порушення його цілості і структури, внаслідок чого трубопровід стає непридатним для експлуатації. Слід мати на увазі, що трубопровід не може бути зруйнований. Зруйнованими можуть бути лише окремі споруди, агрегати, вузли, що забезпечують нормальне його функціонування.

Наслідком злочину є порушення нормальної роботи трубопроводу, якщо він або взагалі не здійснює транспортування нафти, газу чи нафтопродуктів, або хоч і працює, але не на проектну потужність.

Крім цього, у ч. 1 ст. 292 КК наслідком вважається і спричинення небезпеки для життя людей.

Закінченим цей злочин є з моменту пошкодження або руйнування предмета посягання і спричинення небезпеки настання тяжких наслідків.

Причинний зв'язок має бути встановлений між діями особи та порушенням нормальної роботи трубопроводів або спричиненням небезпеки для життя людей.

Суб'єктивна сторона цього злочину визначається його об'єктивною стороною. Пошкодження або руйнування може бути вчинено як умисно, так і через необережність. Щодо наслідків також може бути умисел або необережність.

Суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 292 КК передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також загальнонебезпечним способом. Останній має місце там, де діяння вчинюється шляхом вибуху, підпалу, затоплення та іншими способами, що значно підвищує суспільну небезпеку злочину.

Частина 3 ст. 292 КК встановлює відповідальність за пошкодження або руйнування трубопроводів, якщо вони спричинили загибель людей, інші нещасні випадки з людьми або призвели до аварії, пожежі, значного забруднення довкілля чи інших тяжких наслідків, або вчинені організованою групою.

Більшість зазначених ознак вже розглядалися в першому параграфі розділу. Що стосується значного забруднення довкілля, то при його визначенні слід враховувати розмір збитків, заподіяних довкіллю, а також чи призвело забруднення до захворювання людей, до знищення тварин чи рослин, на якій площі відбулося забруднення, у тому числі необхідно враховувати збитки, пов'язані з витратами, необхідними для ліквідації наслідків забруднення.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 292 — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до п'яти років; за ч. 2 ст. 292 — обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк від трьох до восьми років; за ч. 3 ст. 292 — позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років.